

Malé ohlédnutí za Luhačovicemi 2010

Dny zahradní a krajinářské tvorby 2010 s vysoce aktuálním tématem „Ochrana přírody a zahradní a krajinářská tvorba“ považuji za velmi zdařilé. Dle mého názoru je tomu tak zejména proto, že otevřely ze široka dveře k další, nové formě naší práce, to je od určité profesní uzavřenosti k profesní otevřenosti, tedy k systémovému jednání s obory, jejichž aktivity se nedotýkají naší činnosti a promítají se v krajině. Zákonitě se projevující rozdílné názory při těchto jednáních vyplývají z typicky polyfunkčního a finalizujícího charakteru naší práce na straně jedné a z nejčastěji úzce rezortních či omezeně oborových přístupů prakticky všech soudobě zúčastněných profesí a institucí na straně druhé. Upřímně vítáme všechny zájemce o tvůrčí a kolegiální, nikoli však mentorující účast při rozvíjení našeho, historicky tradičně krajinářsky chápaného oboru. Průběh jednání tento tvůrčí a obohacující přístup v řadě případů potvrdil, zejména na úrovni nižších, lidem a praxi bližších institucí a jednotlivců. Tradičně vedoucí krajinotvorné postavení našeho oboru však nelze pouze proklamovat, ale je nutné je naplňovat zejména novými formami obytných, výtvarných, sociálních a sortimentálních hodnot krajinného plánování.

Významnou nedůsledností nejen naší soudobé praxe je skutečnost, že krajinná tvorba je často chápána pouze jako problém vegetačních úprav (tzv. rozptýlené zeleně) a nikoliv ve své komplexní funkční šíři. Krajinou je totiž také to, co je mezi těmi zelenými oázami a proužky dřevin a ostatní trvalé vegetace, tedy zemědělská půda a lesy a jejich naprosto primární krajinotvorná úloha. Zabývat se tedy hlouběji nejen negativním ale zejména i pozitivním potenciálem zemědělské činnosti a venkova ve všech souvislostech je nejen věcně a metodicky bezpodmínečně nutné, ale představuje i historickou šanci dalšího rozvoje našeho oboru. Této problematice by se měla více věnovat nejen naše univerzitní a výzkumná pracoviště, ale i náš časopis a snad i Luhačovice 2011. Pojďme budovat soudobou českou, moravskou a slezskou krajinu „se zemědělstvím“ – tak jak to kdysi bylo chápáno, a ne „proti zemědělství“.

Široce rozváděný „krajinářský fenomén“ páchník hnědý nebyl myslím z naší strany na jednání zcela jasně komentován, měl spíše demobilizační charakter. Asi mnohem důrazněji zde mělo zaznít, že aleje, jejichž osud je s tímto případem spojen,

jsou nejpočetnějším a nejvýznamnějším útvarem venkovských vegetačních soustav (tzv. rozptýlené zeleně). Mají vysokou účinnost v soustavě ÚSES, jsou jedinou velkorysejší a reálnou možností při kompoziční rekonstrukci krajiny, představují její výraznou kulturní hodnotu a jsou jedním ze základních pilířů rázu naší krajiny. Je velmi slušně řečeno politováníhodné, že častá, věcně dogmaticky zúžená hlediska mnohých ochránců přírody potlačují širší, zejména kulturně společenské, sociální a dá se říci i národní zájmy. Jedna z nejvýznamnějších alejí ve Velké Británii čtyřřadá, šest kilometrů dlouhá, základní kompoziční osa Velkého Vindsorského parku byla po druhé světové válce pro svůj špatný stav vykáčena a v plném původním rozsahu obnovena. Dalším generacím je tak kulturní hodnota této rozsáhlé krajinářské úpravy předávána ve své plné původní hodnotě. A to vše paradoxně pod osvědčenou anglickou moudrostí „konzervatismem k pokroku“. Proč nejsme také tak tvůrčím a kultivovaným způsobem konzervativní, co chceme předávat našim potomkům? Významnou středoevropskou rezervaci páchníka hnědého nebo tradiční, permanentně ve svých kulturních hodnotách obnovovanou, kultivovanou českou krajinu, kde se pro tento chráněný subjekt najdou jiná, než alejová stanoviště?

Na jednání také zazněl často frekventovaný názor, zapomenout na termín sadovnictví či sadovník. Je samozřejmé, že toto označení tzv. „světově“ nevyhovuje a jsme v tomto širším společenském pojetí samozřejmě zahradními a krajinnými architekty. Myslím ale, že bychom s tímto ústupem měli být trochu kultivovanější. Naši předchůdci a kolegové sadovníci vytvořili veškeré hodnoty našeho oboru, v nichž žijeme. Mnozí sice užívali svobodného označení „zahradní architekt“, ale prováděli sadovnickou činnost, která je u nás oficiálně vnímána téměř sto let. Leopold Batěk, jeden ze zakladatelů národní odborné literatury ve své stále aktuální publikaci „Zakládání a vysazování zahrad okrasných“ z roku 1922 zcela samozřejmě a zažitě používá pojmu „zahradník sadovník“. Středoškolské učební texty významného představitele našeho oboru Huberta Beránka z roku 1943 se jmenovala „Sadovnictví“. Sadovnictví bylo novým studijním programem prof. Ing. Jaromíra Scholze i prof. Ing. Bohdana Wagnera, CSc. Při výchově generací absolventů Lednice. Máme Čechovy a Vojanovy sady, před druhou světovou válkou řídily naši činnost ve městech sadové úřady, sad jako místo duchovní a fyzické libosti, se odrážel v libosadech. Libost

trávená v sadu je nejen naprosto základním smyslem našeho oboru, ale současně i hlavním odlišovacím znakem od většiny zúčastněných krajinných profesí. Slova sad či libosad také dokládají, že jsme doma, v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Řada institucí si na různých úrovních svoji minulost pěstuje jako rodinné či firemní stříbro a svoji soudobost či modernizaci tomu přizpůsobuje. Slova sad, sadovník, či sadovnický, by proto neměla zcela vymizet z našeho odborného slovníku a dle stupně osobní či firemní kultivovanosti a úcty k naší minulosti i zemi bychom jim v našem oboru měli dát příslušné místo – myslím, že patří, obrazně řečeno, do záhlaví, jako ochranná známka našeho oboru. Přemýšlejme o tom, k národní kultuře patří také úcta k minulosti. Rozlučme se s tím názvem důstojně – asi tak jako se svými rodiči, kteří nám dali život a k nimž proto máme trvalou úctu i když jsme názorově v jiném světě. Místo parkové úpravy by se dalo říkat sadové úpravy a ten sadovník by z toho byl se vší pietou cítit. V tomto smyslu jsem na ČZU v Praze – Suchdole jako úvod do studijního oboru zahradní tvorba založil a v současné době předal své mladé kolegyni předmět „Sadovnická estetika“. Sadovnická proto, aby si studenti lépe uvědomili tvůrčí a plnohodnotnou tradici našeho oboru a pochopili, že jedním z jeho nejpodstatnějších rysů vždy byla a měla by stále být „tvorba přírodního krásna“, samozřejmě ve všech širších souvislostech. „Sadovnická estetika“ jim přitom nevádí v tom, aby se cítili zahradními architekty. Naši kolegové, zahradní a krajinní architekti ve Velké Británii se pyšní svým členstvím v Královské zahradnické společnosti a dávají tak jasně najevo, že jsou svými kořeny zahradníci. Na těchto staronových modernizačních snahách mně osobně vadí to, že ten „sadovník“ vadí hlavně těm, kteří toho o našem oboru, jeho historii a smyslu vědí jen velmi málo a proto mohou být radikální či tzv. „soudobí“. Položit si tedy otázku kde se vzal ten sadovník je velmi nepatřičné.

Z kontextu oficiálních i kuloárních názorů se dala vytušit staronová otázka, zda soudobé krajinářství není něčím zcela novým, tedy skutečnosti ležící mimo naše oborové přístupy. Kořeny tohoto názoru lze hledat jednak ve specifické určitých zemí, často jsou však v našich podmínkách proklamovány zejména některými „nově příchozími“, kteří o podstatě, historii a praxi našeho oboru vědí pramálo a začínají proto v tak zvané nulové poloze, což znamená, že před nimi nebylo nic. Narůstání

širších krajinných možností je radostným jevem, svědčícím o věčné košatosti našeho oboru, ale není důvodem pro vznik nového subjektu. Obsah a věcný smysl naší činnosti ve městě a v krajině je v podstatě stejný, různé budou pouze formy a měřítko jejich uplatnění. Kdo také určí, kde začíná a končí „tzv. krajina“, a „která“ krajina. Ke krajině a k jejímu odkazu se náš obor hlásil od samých počátků svého konstituování - naše oborově nejrozsáhlejší publikace minulého století má název „Krajinářské sadovnictví“. Mariánsko-lázeňské sadové koncepce sadovníka Václava Skalníka (1775 – 1861) byla ve své době vynikajícím krajinářským přístupem. Arnošt Emanuel Silva-Tarouca se v Průhonicích na přelomu 19. a 20. století snažil o vytvoření „zušlechtěné české krajiny“, pan profesor Scholz v naší historii prvně vysokoškolsky přednášené „sadovnické estetiky“ v padesátých a šedesátých letech minulého století považoval přírodu a krajinu za výchozí bod celého oboru. Přednášky sadovnictví jednoho z nejvýznamnějších středoškolských pedagogů profesora Jansy na střední zahradnické škole v Mělníce v roce 1939 začínaly slovy: „nejkrásnějšími sadovnickými partiemi je původní příroda...“ a tento axiom pak konkretizoval ve výuce. Na čtvrté konferenci „Krása, krajina, příroda“, pořádané 9. 11. 2010 UK v Praze formuloval prof. Stanislav Komárek své představy o tvorbě soudobé krajiny v přednášce s názvem „Přirozené, umělé a krajinné zahradnictví“. Myslel tím zejména intenzitu výtvarných přístupů, profesní perfektnost a tvůrčí, tedy naše a ne úzce ochranářská hlediska. Hermann von Pückler vydal v roce 1834 *Andeutungen über Landschaftsgärtnerei* (Uvedení do krajinářského zahradnictví). Reprint této publikace v roce 1986 vyšel jako uznání hluboké úcty k této tvůrčí a stále aktuální tradici a jejímu věcnému označení. Máme dostatek historických i soudobých zdrojů k tomu, abychom se cítili plnohodnotnými soudobými krajináři a někteří „nově příchozí“ by to měli více respektovat.

Významnou hodnotou Luhačovic 2010 bylo zdůraznění krajinářské tvorby tzv. „zdola“, to je z úrovně venkovských mikroregionů, které v současné době kromě jiného formují svůj názor na krajinné prostředí. Tento „občanský vztah“ ke krajině je zcela novou krajinotvornou hodnotou. Orientace krajinných koncepcí na systém rozvoje venkovských mikroregionů, jinými slovy na potřeby konkrétních lidí je proto velmi správnou cestou. Jsem velmi šťasten, že všech sedm mých studentek doktorského studia řeší svá dílčí krajinná témata v metodické vazbě na rozvoj

venkovských mikroregionů. Obnova zdola vytváří trvalé, do daného prostředí vrostlé hodnoty a málo podmínek pro velká slova, velké peníze a velké kariery.

Jednou z největších hodnot Luhačovic 2010 byla velká účast zejména mladých kolegů, tedy těch, kteří budou rozvíjet budoucnost našeho oboru. Chtěl bych jim vzkázat, že eventuální názorové a institucionální neshody nejsou záporem, ale tvůrčím prostředím. Řešení rozporů je v místě třecích ploch, kterých je při komplexnosti našeho oboru zcela přirozeně mnoho. Važte si toho, že naše „Společnost“ každoročně takové dynamické prostředí vytváří. Nestačí však pouze přihlížet, je třeba, abyste „sadovnický“ prapor našich rodičů, dědů – „sadovníků“ pozvedli formou vyšší osobní aktivity pro obor na další, vyšší úroveň soudobé zahradní a krajinné architektury.

Prof. Ing. Jiří Mareček, CSc.

Katedra zahradní a krajinné architektury

Česká zemědělská univerzita Praha